

sam praktičar i župnik. Knjiga sadrži sve što se odnosi na župnike, redovničke dušobrižnike, dekane i zamjenike župnika (kapelane) — potpuni jus i pastoral. Jedino ne nalazimo ništa u knjizi o Katoličkoj Akciji i direktivama Crkve u tom pravcu.

Na kraju je dodano stvarno kazalo i velik broj obrazaca (formulara) za župničko službeno uredovanje, što još više podiže uporabivost ove vrijedne knjige.

3. **Cappello** (Felix M., S. J.), **Tractatus Canonico-moralis De Sacramentis**. Vol. II — Pars III — De Sacra Ordinatione. In 8 max., 1935, pag. 710. Ed. Marietti, Torino. Cijena 27 Lira.

Čuveni profesor na rimskoj Gregorijani Isusovac Cappello dovršio je ovim sveskom svoje veliko djelo o Sakramentima. Kao i u ranijim dijelovima izložio je autor svu nauku i sve propise, koji se odnose na sakramenat sv. reda. Sadržano je u ovom velikom djelu sve, što se tiče sv. reda iz oblasti dogmatike, morala i pastoralna, a naročito crkvenoga prava. Sva su pitanja o sv. redu obrađena iscrpivo, jasno i pregledno. Naročito je stručno obrađen kanoistički materijal prema Kodeksu s odličnim izlaganjem i tumačenjem svih kanona, koji rade o sv. redu (948—1011), kao i onih, koji se odnose na posebne obaveze redenika (celibat i brevijar), na krivično pravo i prestupe pri redanju i na postupak u parnicama protiv sv. redanja. Donosi i potpunu Instrukciju S. Kongreg. Sakram. od 9. VI. 1931. o tom postupku. U zasebnom dodatku izložena je i disciplina Istočne Crkve o sv. redu. Za ovim izvrsnim djelom morat će da posegne svaki, koji se želi obavijestiti o današnjem stanju nauke po bilo kojem pitanju koje se odnosi na sv. redove i redenje.

4. **A Coronata** (P. Matteo, F. M. Cap.): **Le tièrs-Ordre Franciscain**. Legislation Canonique. Traduction française par le P. Alfred de Molieres, F. M. Cap., In — 8, pag. 484, 1936. Ed. Marietti, Torino. Cijena 20 fr.

To je francuski prijevod djela čuvenoga franjevačkog kanoniste s talijanskoga (II terzordine Francescano — Legislazione Canonica, Torino 1932.), koje sadrži sve, što je potrebno za poznavanje uredbe franjevačkog trećega reda. Knjiga radi o prirodi, postanku i vrstima trećega reda, o primanju u red, obvezama trećoredaca, upravi, te pravima i ovlasticama trećega reda. Kako je i kod nas franjevački treći red, naročito svjetovnjački dosta raširen, treba da posegnu za ovom stručnom knjigom i upravitelji trećega reda i njezini članovi. Dobro bi bilo, kada bi se neko našao, ko bi knjigu makar u kraćem izvatku priredio u našem jeziku.

Dr. Fr. Herman.

Dr Antonin Salajka: Nauka východních odloučeních theologů zvláště ruských o Kristově vykoupení, vlastita naklada. Prag 1936 in 8-o str. 172. Kč 32.

Pisac je sebi postavio veliki cilj i prema njemu udario svoj vlastiti put, kojim kroči sigurno i ustrajno, dok ga napokon s potpunim uspjehom ne postigne. Njegovo je djelo novo u svojoj vrsti, a, može se reći, klasično, što dokazuje činjenica, da je zaslužilo potporu Velehradske Akademije. Predmet, o kojemu se raspravlja u ovom djelu, spada u red izabranih pitanja, a za njihovo obrađivanje traži se specijalno znanje i specijalni

način. Pisac posjeduje i jedno i drugo u punoj meri tako, da je iz probranog gradiva složio klasičan priručnik za soteriologiju istočnih rastavljenih kršćana. Pridržavajući se historijske metode on je mirnim razlaganjem, bez najmanjega traga polemike, iznio učenje pravoslavnih teologa o Kristovom djelu otkupljenja. Sa naročitom smionošću može se djelo preporučiti pravoslavnim teolozima kao priručnik u njihovoj učiteljskoj službi, jer zacijelo pravoslavna teologija ne pozna dosad ovako preglednoga i potpunoga djela.

O soteriološkom bogoslovlju u Istočnoj Crkvi malo se dosad pisalo na katoličkoj strani. Katolički autori, koji raspravljaju o teologiji rastavljenoga Istoka, ponajviše izabiru generalna pitanja, kod kojih razlika vjere između katoličke i pravoslavne nauke već na prvi pogled upada u oči, tako na pr. pitanja ekleziologije, mariologije, izlaženja Duha Svetoga i sl. Tek u posljednje vrijeme napisao je O. T. Spačil, profesor Papinskog Istočnog Zavoda nekoliko specijalnih monografija o sakramentima, o vjeri, o objavi o dogmi i t. d. O istočnoj soteriologiji pisao je dosad P. de Meester i evo sad Dr A. Salajka. Zato je njegovo djelo novo i važno.

Autor je u prvom redu izabrao ruske teologe, jer kod carigradskih zapravo ni nema ništa novo. Carigradski teolozi o djelu otkupljenja govore ponajviše usput i ne iznose ništa drugo osim onoga, što se nalazi već u djelima Otaca. U ruskoj teologiji ovo je pitanje već mnogo detaljnije razvito. Medusobnim saobraćajem sa Zapadom ruski su teolozi mnogo svojih pogleda uzajmili i od katolika i od protestanata. Prema zapadnoj terminologiji o Kristu proroku, svećeniku i kralju svode ruski teolozi čitavo djelo otkupljenja — ekonomije — na Kristovu proročku svećeničku i kraljevsku službu. Za razliku od katoličkih teologa oni ne raspravljaju o djelu otkupljenja posebice. Govoreći općenito o Kristu svećeniku pridaju Njegovoj svećeničkoj službi sve ono, što katolički teolozi uče de satisfactione vicaria Christi, s tom razlikom što otkupiteljsko Kristovo djelo pripisuju ne mucu i smrti Kristovoj na križu, koja ima sve oznake prave žrtve, nego govoreći o čitavom Njegovom životu, o primjeru svih Njegovih kreposti, nalaze, da je Krist u svemu tomu prinio Bogu Ocu žrtvu za spas čitavoga svijeta. Naravno, da je ovaj temeljni pogled pravoslavne teologije prošao oveći razvoj, koji je konstantan i koji se zapaža sve više i za kog nitko ne zna gdje će svršiti. Jer, što više pravoslavni autori produbljuju »svoju« teologiju, sve više se udaljuju od katoličke i dolaze do sve većeg neslaganja među sobom. Neprekidno iskrsavaju nova pitanja, koja su u vezi s Kristovim otkupiteljskim djelom, poimence pitanje istočnoga grijeha, milosti, vrhunaravnoga života.

Dr A. Salajka dao je u svojoj knjizi uzoran primjer konstantne evolucije ruskoga pravoslavnog bogoslovlja. On je podijelio svoju knjigu u četiri dijela. U prvom dijelu (1—6) raspravlja o nauci simboličnih istočnih knjiga. Tu spada Ispovijest Genadija II, Dositeja, Petra Mogile, Metrofana Kritopula i Filaretov katekizam. Sve ove knjige pridaju prvenstvenu ulogu u djelu Kristovoga otkupljenja Njegovoj smrti na križu. Nauka simboličkih knjiga je potpuno pozitivna, u skladu sa Sv. Pismom i Predajom i uopće u svemu ona se slaže s katoličkom naukom. U drugom dijelu (7—30) autor obrađuje nauku starijih istočnih bogoslova, među koje spadaju bogoslovi

od XVII. vijeka do posljednjih godina XIX. vijeka. Najpoznatiji od njih jesu T. Prokopović, Platon Levhin, Makarij Bulgakov, Antonij Amfiteatrov, Filaret Černigovski i Silvestar Malevanski. Karakteristika je nauke ovih bogoslova, da obrađuju istovremeno soteriologiju zajedno s kristologijom uopće, nazivajući čitav plan Božji s obzirom na otkupljenje roda ljudskoga »ekonomijom spasa«. Kad se radi o utjelovljenju Sina Božjega ovi stariji istočni teolozi brane tezu protivnu Duns Scotovoj, da Sin Božji ne bi bio došao, da Adam nije sagriješio. Već kod njih nalazi se naročito naglašen razlog utjelovljenja i otkupljenja, koji je bio određen u vječnom savjetu Presv. Trojstva, t. j. ljubav Božja prema sebi samomu i prema rodu ljudskom, motiv ljubavi, koga će kasnije noviji i moderni ruski teolozi okrenuti isključivo protiv katoličkoga »juridizma«. Ipak stariji pravoslavni teolozi raspravljaju o otkupljenju pozitivno, puštaju po strani spekulativna pitanja i tek u nekoliko samo pitanja može se naći razlika od univerzalnih katoličkih sentencija i to u pitanjima drugoga reda. U glavnom, izuzevši razlike nekolicine autora (Prokopovića i Gorskoga), koji se povode za protestantima, nauka starijih istočnih teologa o dogmi otkupljenja može se još smatrati u skladu s katoličkom naukom.

Najvažniji dio knjige, o kojoj govorimo, jest treći mjezin dio, od s. 34 do s. 126. Radi se o novijim i najnovijim ruskim teolozima. Njima je autor posvetio najveći dio svojega djela, jer je uistinu teško raspravljati o njima kao o jednom »sistemu«, dok se oni među sobom sve više i više razilaze. Sasvim protivno od bogoslova prvoga i drugoga dijela ovi se bogoslovi puštaju u specijalnije tretiranje spekulativnih pitanja, kod čega izlazi da gotovo svaki od njih zastupa svoju vlastitu sentenciju, dok se napokon ne dode do »slučaja Bulgakova«, koji je od 1924 postao problem za istočnu Crkvu, jer se i poslije svih službenih osuda pravoslavnih hijerarha »smatra opravljanim imati svoje vlastite teološke nazore, koje uopće ne kani dovesti u sklad s dogmama Crkve«. O ovom posljednjem slučaju Dr. A. Salajka detaljno izvješćuje na s. 154 do 156 svoje knjige. Autoru je trebalo uložiti mnogo truda i vremena, dok je sva ova manje više subjektivna učenja složio među sobom i doveo ih u sklad, u »sistem« s naukom službene pravoslavne Crkve. Nemoguće je govoriti o njima jedinstveno i autor ih je vrlo dobro podijelio u tri grupe. Bogoslovi prve grupe uče u glavnom o načinu i vlastitostima otkupljenja kao i stari istočni bogoslovi zajedno s katoličkim bogoslovima. To su ponajviše pisci teoloških bogoslovskih priručnika tako reći predstavnici službene Crkve. Drugoj i trećoj grupi zajedničko je najviše to, da složeno napadaju katoličku nauku obijedujući je s »juridizma«. Autor je s pravom došao do zaključka, da je najveći impuls za ovakav postupak dao A. S. Homjakov, bogoslov laik, prozvan »učiteljem i ocem Crkve«, koji je oko polovice XIX. vijeka napisao više spisa, na osnovu kojih se ruska teologija počela dizati protiv zapada napadajući njegov »juridizam« i utirući svoj vlastiti put »ljubavi i jedinstva«. Mi ne možemo o tom na ovom mjestu detaljnije govoriti, iako bi se o tom moralo mnogo toga reći, nego jednostavno upućujemo na djelo Dra A. Salajke. Jedan rezime ne može kazati svega i tko hoće da prosudi stanje savremenoga ruskoga bogoslovlja i da procijeni zasluge autorove mora da posegne za samim djelom i da cijelo pročita.

Autor je vrlo dobro učinio, da je na kraju svakoga pojedinog dijela svoje knjige podao pregled nauke bogoslova dotičnoga dijela i njezino sravnjenje s katoličkom naukom, a u četvrtom dijelu (126—157), da je izvršio kritiku čitave istočne soteriologije dokazavši, da je katolička nauka sa svim svojim razvojem i napretkom u obradbi spekulativnih i pojedinačnih kvestija, sa svim svojim neispravno i neprijateljski shvaćenim »juridizmom« na drugoj strani ostala uvijek u potpunoj slozi i ljubavi sa čitavim Sv. Pismom i sa svom slavnom Predajom Crkve. **D. Paša.**

Dr Dragomir Marić, profesor: Hristologija sv. Atanasija Velikog. Jedna studija dogmatskih spisa sv. Atanasija Velikog u svetlosti savremene istorije. Beograd 1934, s. 88 in 8-o.

U svojoj »Défense de la Tradition et des saintes Pères« napisao je Bossuet, da je oznaka Sv. Atanasija to, što je velik u svemu. Sv. A. je velik i kao čovjek i kao pisac i kao učitelj i kao svetac. Velik je kao čovjek, jer se prekaljenim svojim karakterom potpuno i nesebično predaje uzvišenoj stvari obrane kršćanstva i svojom nepokolebivom ustrajnošću postaje u tom pravcu mužem dalekosežne akcije i neprekinutoga utjecaja. Velik je kao pisac, jer intelektualna njegova snaga ostavlja u njegovim spisima poseban pečat, koji združen s aktivnošću i energijom ostaje zauvijek predmetom divljenja. Velik je kao učitelj, jer su mu i njegovi protivnici priznali aureolu prosvjetitelja, nazvavši ga stupom i temeljnim kamenom Crkve. Velik je kao svetac, jer, kako je s pravom rekao Grgur Nazijanski započinajući svoj slavni govor, »slaviti A. znači slaviti samu krepost«.

U svojoj studiji posvetio je Dr D. Marić svoj istraživački rad Sv. A. kao piscu i učitelju Crkve, i to posebice dogmatsko-apologetskim spisima A. Puštajući po strani ostali teološki rad velikoga »učitelja pravoslavlja« autor pokazuje u čitavoj svojoj studiji veliko hristološko značenje Sv. A. Dokazuje sa svim potrebnim znanstvenim aparatom, da je Sv. A. obranio nesamo homouziju Sina protiv arijevskih hereza, nego da je on u svojim spisima mnogo jasnije od svojih pretšasnika, u glavnom aleksandrijske škole, izrazio narav i proizlaženje Sina. Potkraj njegovoga života, kad je došlo na red pitanje o božanstvu Duha Svetoga, A. se također i za nj odlučno zauzeo i u svojem listu upravljenom Serapionu i Sinodi u Aleksandriji 362 izrično stao na obranu dogme, da je »Sin Božji darovalac Duha Sv.« (Ib. 47).

S obzirom na tešku terminologiju o nutarnjem životu Presv. Trojstva Dr D. Marić je morao uložiti mnogo truda, dok je usvojio izražavanje sv. A. Naravno, da je morao upoznati i ostala djela A. pomoću kojih je mogao doći do geneze A. terminologije. Bio je to bez sumnje vrlo opsežan rad, koji mu je međutim potpuno uspio. Suvereno je zavladao A. terminologijom i njegovo izlaganje A. nauke teče jasno i glatko. Nigdje u knjizi ne nailazimo na poteškoće u iznošenju A. hristološkog bogoslovlja. Autor se takoreći služi samim A. izrazima, iako ih radi nedostatka terminologije u našem jeziku nije uspio uvijek najsretnije prevesti, tako, da jezik mjestimice izgleda previše stvaralački. Mnoštvo citata, kojima autor potkrepljuje svoje izlaganje, ni najmanje ne smeta njegovom vlastitom izlaganju.